

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 10, Aralık 2017, s. 1-11

Prof. Dr. İdris KADIOĞLU

Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi ikadoglu@gmail.com

CÂM-I CEM-ÂYİN'DE OĞUZ KARA HAN NESLİ VE DEDE KORKUT

Özet

Bu çalışmada *Câm-ı Cem-âyîn* adlı eserdeki; Osmanlı soyu, Osman Gazi'nin nesebi, Kara Han, Dede Korkut ve Öргеç Dede'nin Müslümanlığı, Korkut Ata'nın müjdesi gibi tarihi konular üzerinde durulmaktadır. Hasan Bayati'nin "*Oğuzname*" muhtasarı olarak kaleme aldığı ve Ali Emiri tarafından neşredilen bu eser, bilinen en eski Osmanlı silsilenamesi olması bakımından oldukça önemlidir.

Çalışmanın giriş bölümünde, dibacesindeki bilgiden hareketle eserin yazarı, muhteviyatı ve neşri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada, Silsilenamede yer alan ve çoğu Türk hakanı olan Osmanlı soyuna mensup isimlerin listesi çıkarılmış, Osman Gazi'nin nesebi incelenmiştir. Kara Han, Dede Korkut ve Öргеç Dede'nin mümin, mütedeyyin birer Müslüman oldukları hatta Dede Korkut'un Asr-ı Saadet'te yaşamış bir sahabe olduğu bu eserden anlaşılmaktadır. Çalışmada ayrıca Kayı boyuna mensup Osmanlı neslinin saltanatının kıyamete kadar sürüp gideceğine dair Dede Korkut'un müjdesine de yer verilmekte, sonuç ve kaynakça bölümlerinin yazımıyla çalışma tamamlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hasan Bayati, Oğuzname, Dede Korkut, Silsilename, Ali Emiri.

THE GENERATION OF OĞUZ KARA HAN AND DEDE KORKUT IN CAM-I CEM-AYIN

Abstract

In this study, the historical topics in the work titled *Câm-ı Cem-âyîn* such as the Ottoman family, Osman Gazi's generation, Kara Han, Dede Korkut and Örneç Dede's being a Muslim and Korkut Ata's good news were focused on. This work which was written as "*Oğuzname*"s summary by Hasan Bayati and published by Ali Emiri is very important in that it is the oldest Ottoman family tree (silsilename).

In the introduction part of the work, some information about the writer, content and the publication process were given based on the information in preface of the work. In the study, a list of names belonging to the Ottoman descendants, most of whom were Turkish khans, were taken out and Osman Gazi's generation was investigated. It is understood from this work that Kara Han, Dede Korkut and Örneç Dede are believers and devout Muslims and even Dede Korkut is a companion who lived in the time of Prophet Muhammed (Asr-ı Saadet). The work also includes the good news of Dede Korkut that the reign of the Ottoman descendants belonging to the Kayı Tribe will last until Doomsday. With the results and bibliography sections the work is completed.

Keywords: Hasan Bayati, Oğuzname, Dede Korkut, Ottoman family tree, Ali Emiri.

Giriş

Câm-ı Cem-âyîn adlı Osmanlı silsile-nâmesi, Hasan Bayatî tarafından 886 (1482) tarihinde Kâbe'de Cem Sultan adına yazılmıştır. Bayatî, *Câm-ı Cem-âyîn*'in dîbâcesinde kendisi hakkında öz, eseri hakkında detaylı bilgi vermiştir. Eser ve müellifi hakkında verilen bu bilgiler Özcan tarafından, DİA "*Câm-ı Cem-âyîn*" maddesinde özetlenmiştir (Bk. Özcan, 1993: 43).

Bayatî, Oğuzların Bayat boyundandır. Tebriz'deki Dede Ömer Rûşenî dergâhında uzun süre hizmet etmiş, icazet aldıktan sonra 886 (1482) yılında Şam hacılarıyla birlikte Hicaz'a gitmiştir. Yazdığı bir Farsça gazel münasebetiyle Şeh-zâde Cem'le tanışmış, yanında bulunduğunu söylediği bir "*Oğuz-nâme*"yi bir haftada Cem Sultan'ın emriyle özetlemiş ve adını "*Câm-ı Cem-âyîn*" koyarak ona sunmuştur. Osmanoğulla-

rı'nın öz tarihçesi olan bu eser, Osmanlı sultanlarının şeceresini Türk hakanı Oğuz Han'a, oradan Hz. Nuh ve Hz. Âdem'e bağlar. Eser Osmanlı şeceresini Oğuz-nâmeden alan, bilinen en eski silsile-nâmedir. (Bk. Ali Emiri, 1331: 9-12)

Bayatî, "Câm-ı Cem-âyîn" in dîbâcesinin sonlarında: "Bu bâbda tefâsîr u ahbâr ve tevârîh u âsârda ibtidâ-i hilkat-i 'âlemden bu ana dek mufassal ve meşrûh olmanın bi'l-cümle te'lifât-ı selefe havâle olunup ancak bu hânedânın silsile-i neseb-i 'aliyyelerinden "Oğuz-nâme" de münderic ve beyne'l-kavm meşhûr ve müte'ârif olan kelimât irâd olunup ziyâde itnâb kılınmamıştır." (Ali Emiri, 1331: 12) Diyerek Osmanlı hanedanının neseb silsilesinin mufassal mündericatının Oğuz-nâmede olduğuna işaret etmekte ve yazdığı bu eserin bir Oğuz-nâme muhtasarı olduğunu belirtmektedir.

Ali Emiri, neşrettiği bu "Câm-ı Cem-âyîn" e yazdığı önsözde: "...Ve andan mukaddem Âl-i 'Osmân silsilesinden bahs eden bir târîhimiz henüz görülmemiştir. Husûsuyla kitâbına me'haz gösterdiği "Oğuz-nâme" niñ kadîm Türk târîhi olması ve bâlâda isimlerini beyân eylediğimiz Osmanlı târîhleri "Oğuz-nâme" den bahs etmemelerine nazaran anı görmedikleri müstedell bulunmakla beraber el-hâletü hâzihî "Oğuz-nâme" niñ elde edilememesi Câm-ı Cem-âyîn'in kıymetini tezâ'uf ettirir." (Ali Emiri, 1331: 5) Demek suretiyle eserin Türk tarihi açısından önemini bir kere daha dile getirmektedir.

Cam-ı Cem-âyîn, Ali Emîrî tarafından haşiyelerle *Nevâdir-i Eslâf*¹ külliyyatının beşinci risalesi olarak 1331 (1913)'de eski harflerle neşredilmiştir.² Fahrettin Kırzioğlu ise eseri sadeleştirerek Nihal Atsız'ın "Osmanlı Tarihleri" serisi arasında yayımlamıştır. (Bk. Kaynakça) Eserin neşri hakkında, son zamanda yapılmış kapsamlı bir çalışmadan bahsedilmekte ancak, internet kaynağında ne eserin adı ne de yayın evine dair bilgi bulunmaktadır. "Yakın zamana kadar yegâne nüshası Ali Emîrî nüshasından ibaret sanılan eserin, Hakan Yılmaz tarafından yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerinde yapılan araştırmalar neticesinde 4 nüshası daha bulunduğu tespit edilmiş ve mevcut 5 nüsha karşılaştırılarak, Ali Emîrî ve Nuruosmaniye nüshalarının tıpkıbasımı ile birlikte transkripsiyonlu olarak neşredilmiştir. (İstanbul, 2007.) Bu neşrin giriş kısmında, diğer Osmanlı kaynaklarında yer alan "Oğuz-name" kaynaklı bilgiler ayrıntılı olarak incelenmiş (Bk. a.g.e., Giriş, s. XI-XXIV.) ve ayrıca metin kısmında "Cam-ı Cem-âyîn"deki bilgilerle karşılaştırılarak malumat tenkidi verilmiştir." (<https://www.turkcebilgi.com/> ET: 05.05.2017)

Câm-ı Cem-âyîn'in yazılış sebebi ve Kâbe'de başlayan Hasan Bayatî ile Şehzâde Cem dostluğuna eserin dibacesinde genişçe yer verilmektedir. Buna göre, Hasan Ba-

¹ Ali Emîrî'nin *Nevâdir-i Eslâf* külliyyatı içinde neşrettiği risaleler şunlardır: Gıyaseddin Nakkaş, *Acâibü'l-letâif* (İst.1331, Haz. Mutlu, B. 2013); Gıyaseddin Nakkaş, *Nizâmü'd-düvel* (İst.1331); Ferdi Katip, *Mardin Mülûk-ı Artûkiyye Tarihi ve sâir Vesîka-i Mühimme* (İst.1331); Mahmud Bayatî, *Câm-ı Cem-âyîn* (İst.1331); Lütü Paşa, *Asafnâme* (İst.1326, Haz. Uğur, A. 1982)

yatî, 886 (1482) yılında Şam hacılarıyla birlikte Hicaz'a gitmiş, orada yazdığı bir Farsça gazel münasebetiyle Şeh-zâde Cem'le tanışmıştır. Bu gazelin kendi ruh halini yansıttığını düşünen Cem, iki beyit ilave ederek Bayatî'nin Farsça gazeline yedi beyitlik Türkçe bir nazire yazmıştır. Bu müsaare neticesinde aralarında dostane bir yakınlaşma olmuş ve adını Cem Sultan'dan alan *Câm-ı Cem-âyîn* adlı eser ortaya çıkmıştır. Bu eseri Bayatî, yanında bulunduğunu söylediği bir "*Oğuz-nâme*"den Cem'in emriyle bir hafta gibi kısa bir sürede özetleyerek yazmış ve ona ithaf etmiştir. Cem'in Hicaz'dan ayrılıp Mısır'a gitmesiyle Kâbe'de başlayan kısa süreli Bayatî-Cem dostluğu, Cem ölene kadar gıyâbî devam etmiştir. Daha sonra Mısır'a giden Bayatî, orada iken Cem'in Roma'da başına gelenleri öğrenmiş ve *Câm-ı Cem-âyîn*'i tekrar ele alarak bazı ilâvelerde bulunmuştur. Cem'in hasb-i hâl türündeki uzun bir şiirini de tahmis ederek bu eserin hatimesine eklemiştir.

Kâbe'de tanıştıktan sonra Bayatî ile Şeh-zâde Cem arasında başlayan yakınlaşmanın sebebinin Bayatî'nin yanında bulunan bir "*Oğuz-nâme*"³ olduğu anlaşılmaktadır. Bu eserde Osmanlı soyu, Türklerin Kayı boyuna mensup Oğuz Han'ın büyük oğlu Gün Hân'a, oradan Hz. Nuh'un oğlu Yafes'e ve en tepede Hz. Âdem'e bağlanmaktadır. Bayatî, Cem Sultanla aralarındaki dostluğu pekiştiren olayı, eserin "*sebeb-i telif*" kısmında şöyle dile getirir. "*Âkıbet 'el-kilâm yecürü'l-keâm'* (Söz sözü çeker) *üzre nisbet-i 'aliyye-i Âl-i 'Osmân, Oğuz'uñ ekber evladı Gün Hân ve onun fûrû'undan Kayı Hân'a mün-tehî olduğu ve sâ'ir silsile-i 'aliyyeleri mevcûd bulunan "Oğuz-nâme"den ber-vech-i ihtisâr tesvîd ve irâdın murâd edindiler. 'İcâbeten li-mes'ûlihîm'* (İstekleri kabul edilerek) *bir haftada itmâma irişüp 'Câm-ı Cem-âyîn' diye tesmiye kılınup iltifâtlarına mukârenet kesb olındı.*" (Ali Emîrî, 1331: 12)

1. *Câm-ı Cem-âyîn'de Osmanlı Soy*

Bayatî, yanında getirdiği bir *Oğuz-nâme*'ye bağlı kalarak Osmanlı soyunu, yaşadığı devrin Osmanlı padişahı Sultan Bayezid Han'dan başlayıp yetmişinci derecede Hz. Âdem'e bağlar. Dolayısıyla *Câm-ı Cem-âyîn'de* Türklerin atası Oğuz Han'ın Kara Han neslinden, bu neslin de Hz. Nûh'un üç oğlundan biri olan Yafes'ten geldiği kayıtlıdır. Adını Oğuz Han'ın atası putperest Kara Han'dan alan ve Korkut Dede devrinde

² Geniş bilgi için (bk. Ali Emîrî, 1331: 2-7)

³ Oğuznâmeler üzerine araştırmalar yapan Ercilasun, "*Oğuznâme Hakkında*" başlıklı makalesinin sonuç bölümünde "*Oğuznâme, çeşitli şekillerde ve zamanlarda yazıya aktarılmış olsa da, Türklerin, özellikle Oğuz Türklerinin sözlü tarihidir*" der ve eserde üç ana bölüm olduğunu dile getirir. Buna göre Oğuznâme'nin bölümleri: 1. Oğuz Han'ın atalarını, Oğuz Han'ı, Oğuz Han'ın oğul ve torunlarını içine alan hükümdarlar silsilesi ve onların faaliyetleri, 2. Atasözleri, 3. Dede Korkut boyları. (Ercilasun, 2016: 9-10) Bu tasnife göre, Bayatî'nin *Câm-ı Cem-âyîn* adıyla Türkçeye kazandırdığı bu eserin, Oğuznâme'nin birinci bölümü olan hükümdarlar silsilesinin özeti olduğu anlaşılmaktadır.

hanlık yaptığı anlaşılan Müslüman Kara Han ise, bu silsilenin 46. sırasında yer almaktadır. Bayatî'in *Câm-ı Cem-âyîn* adlı silsile-nâmesinde, çoğu Türk boylarının yönetiminde görev yapmış Osmanlı soyundan olan şu isimlere yer verilmiştir.⁴

1. Âdem Safiy-yullâh (as)	24. Kara Oğlan	47. Torak
2. Şit (as)	25. Kumaş Hân	48. Ay Kutlug
3. Enüş	26. Balçak Hân	49. Çemendür
4. Kaynan	27. Kurçak Hân	50. Yasak
5. Mehlayil	28. Kurtulmuş	51. Tok Timur
6. Yezd	29. Çâr Boğa	52. Sankur Bey
7. Hazret-i İdrîs (as)	30. Sevinç	53. Bulgay
8. Moşlah Veya Matuşlah	31. Bay Soy	54. Sakur
9. Lemek	32. Çamur Hân	55. Kara Yatur
10. Hazret-i Nûh (as)	33. Başboğa	56. Toğrul
11. Yâfes	34. Yumak	57. Ay Kutlug
12. Bolcas	35. Kızıl Boğa	58. Bay Timur
13. Dîb Bakoy	36. Turac	59. Kızıl Boğa
14. Kayalı Hân	37. Çek Temür	60. Kaya Alp
15. Kara Hân	38. Kurtarı Bey	61. Süleymân Şâh
16. Oğuz Hân	39. Artuk	62. Ertuğrul
17. Gün Hân	40. Küçi Bey	63. Sultân Osmân Gâzî
18. Kayı Hân	41. Toğmuş Bey	64. Sultân Orhân Gâzî
19. Turmuş Hân	42. Toğrul	65. Sultân Murâd Gâzî
20. Bay Temür	43. Bay Bey	66. Sultân Yıldırım Bâyezîd Hân Gâzî
21. Bozdoğan	44. Yalvaç	67. Çelebi Sultan Me-

⁴ Buradaki madde başı kişi adları, tarafımızdan yayına hazırlanan ve henüz basılmamış olan "*Hasan Bayatî, Câm-ı Cem-âyîn*" adlı metinden alınmıştır.

		hemmed Hân Gâzî
22. Koruklu	45. Basu	68. Sultân Murâd Hân Gâzî
23. Süleyman Şâh	46. Kara Hân	69. Fâtih-i Kostantiniyye Sultân Mehmed Hân Gâzî
		70. Sultân Bâyezîd Hân-ı Velî

Tablo: Bayatî'in Câm-ı Cem-âyîn'inde Osmanlı Soy Ağacı

Bu silsilede, birinci derecede insanlığın atası Hz. Âdem, on birinci derecede Türklerin atası Yafes, altmış birinci derecede Osmanlı Türklerinin atası Süleyman Şâh yer almaktadır. Dolayısıyla Osmanlı sultanlarının soyu Oğuz Han'ın oğlu Gün Han silsilesinden Kara Han'a, oradan Nuh Peygamber'in oğlu Yafes'e bağlanmaktadır.

2. Osman Gazi'nin Nesebi

Ali Emiri, Osmanlı devletinin kurucusu Osman Gazi'nin dilinden dökülen hamasi sözlere ve onun kişiliğine *Cevâhirü'l-Mülûk Mukaddimesi*'ndeki bir şiirde değinir. Şiire göre Osman Gazi, mücahit Ertuğrul Gazi gibi büyük bir devlet adamının oğlu olup Oğuz ve Kara Han neslinden necip bir soya mensuptur. Böyle olmasına rağmen soyu ve nesebiyle gururlanmamak için Cenab-ı Hakk'ın aciz bir kulu olduğunu söylemesi onun asaletini gösterir. Hasan Bayatî'nin kaynağı olan Oğuz-nâme ve bu kaynaktan istinsah edilen *Câm-ı Cem-âyîn* Osman Gazi'nin silsilesini kırk yedinci derecede Oğuz Han bin Kara Han'a bağlar. Emiri'nin, bu konuyla ilgili tespitleri *Cevâhirü'l-Mülûk Mukaddimesi*'nde yer almaktadır:

"Mü'essis-i saltanat-ı celîle Sultân 'Osmân Hân Gâzî Hazretleri'niñ zâde-i tab'-ı hamâsetleri olan;

Osmân, Ertuğrul oğlusun, Oğuz Kara Han neslisin

Hakkıñ bir kemter kulusun, İstanbul'ı aç gülzâr yap

Nazm-ı âlîleri bir kerre Ertuğrul Gâzî gibi bir mücâhid-i bî-nazîriñ mahdûm-ı mükerrerleri olmakla berâber Oğuz Hân ve Karahan [5] gibi mülûk-ı kadîme-i meşhûreniñ nesl-i pâkinden

⁵ Sultân Osmân Gâzî Hazretleri'niñ silsile-i nesebi kırk yedinci derecede Oğuz Hân bin Karahan'a resîdedir ki Türk'ün Kabîle-i Bayatiye fuzalâsından ve ulemâ-yı ensâbdan Mahmûd Bayatî Hazretleri'niñ me'hazi **Oğuz-nâme** nâm kitâb olmak üzere (886/1482) senesinde Mekke-i Mükerreme'de

bulunduğunu ve bu hakikat bir mefharet-i magrûrâneyi intâc etmemek için Cenâb-ı Hakkîñ bir 'abd-i kemteri olduğunu yâd ve tezkâr eyledikten soñra..." (Ali Emîrî, 1319: 47-48; Kadioğlu vd. 2013: 71-72)

Osman Gazi'ye atfen yazılan ve Osmanlının soyu ve nesebi hakkında önemli ipucu barındıran bu mısralar, Ali Emîrî tarafından tahmis edilmiş ve "*Cevâhirü'l-Mülûk*" adlı eserde neşredilmiştir. Ali Emiri, *Oğuz Kara Han neslinden, Ertuğrul oğlu Osman Gazi'nin himmetiyle sesinin yüksek, nefesinin güçlü, sözünün etkin olduğunu tahmisin makta bendinde şöyle dile getirmektedir:*

Söz yok **Emîrî** tab'ına himmetle yüksek seslisin

Dil-bendisiñ o saf-deriñ el-hak kavî nefeslisin

Îlân-ı himmet eyleyen bu nazma pek heveslisin

Osmân, Ertuğrul oğlusun Oğuz Kara Han neslisin

Hakkîñ bir kemter kulusun İstanbul'u aç güzlâr yap

(Ali Emîrî, 1330: 16; Kadioğlu vd. 2013: 107)

3. *Câm-ı Cem-âyîn'de Kara Han, Dede Korkut ve Öргеç Dede*

Bayatî, silsile-nâmede Kara Han, Dede Korkut ve oğlu Öргеç Dede hakkında önemli tespitlerde bulunmuş, bu bilgileri eseri neşreden Ali Emiri de yorumlamıştır.

Oğuz Türklerinin eski destanlarında yüceltilmiş, bozkır hayatının gelenek ve törelerini çok iyi bilen, yarı-efsanevi bir bilge olan Dede Korkut (Korkut Ata), Türklerin en eski destanı olan Dede Korkut Kitabı'ndaki hikâyelerin anlatıcısıdır. Bu ozanın adı; "*Kitâb-ı Dedem Korkûd 'alâ lisânı Tâ'ife-i Oğuzân*"ın mukaddimesinde "Korkut Ata", Tebrizli Bayatî Hasan b. Mahmûd'un *Câm-ı Cem-âyîn* (886/1482) adlı Osmanlı silsile-namesinde "Korkut Dede", bazı kaynaklarda sadece "Korkut", Batı Türkçesinde ise "Dede Korkut" olarak anılmaktadır. Oğuzların İslâmiyet öncesi dönemdeki halk anlatılarında bir Şaman olarak tanınan Dede Korkut, İslâmî dönemde özellikle İslâm peygamberi ile tanıştıktan sonra evliya kimliğine bürünerek hükümdarlara vezirlik, müşavirlik yapmış bir Müslüman Türk velisi olarak karışımıza çıkmaktadır.

"Dede Korkut, Reşîdüddin'in Câmiu't-tevârih'inde Oğuzlar'ın Bayat boyundan, Ebül-gazi Bahadır Han'ın Şecere-i Terâkime'sinde ise Kayı boyundan gösterilir. Bahrü'l-ensâb, Bayındır Han'ın Dış Oğuz-İç Oğuz beylerini saydıktan sonra Dede Korkut'un bunların şeyhi olduğunu söyler. Münecimbaşı, Edirneli Rûhî'ye dayanarak ondan "Türkmen kabâili beyninde Korkud Ata nâm bir ehl-i hâl azîz var idi" diye söz eder. Saltuknâme'de Dede Korkut Osmanlı-

silsile-i Osmâniyye'ye dâ'ir te'lif eylediği "*Câm-ı Cem-âyîn*" nâm eser-i mu'teberde mukayyed ve muhtasar sûretiyle her biriniñ ayrı ayrı terceme-i hâli mukarrer ve mestûrdur. [Ali Emîrî, 1319: 47]

lar'la aynı soydan gösterilir ve Osmanlılar'ın soyu Oğuzlar'la birlikte İshak peygamberin oğlu İ's'e bağlanır. Hacı Bektaş Vilâyetnâmesi'nde Korkut Ata, Oğuz padişahı Bayındır Han ve onun beylerbeyi Kazan ile birlikte anılır ve bunların ölümüyle Oğuz cemaatinin dağıldığı söylenir." (Gökyay, 1994: 77 vd.)

Câm-ı Cem-âyîn adlı Osmanlı silsilenamesine göre ise Korkut Ata, silsilenin 46. sırasındaki Kara Hân devrini idrak etmiş, onun zamanında Medine'ye gönderilmiş, İslâm peygamberi ile tanıştıktan sonra Oğuzlara İslamiyet'i öğretmekle görevlendirilen Selmân-ı Fârisî ile birlikte Orta Asya şehirlerine geri dönmüştür. Aynı kaynakta Korkut Ata'nın Öргеç Dede ⁶ adlı bir oğlunun olduğu, bu kişinin Ay Kutlug (ö. 65/686) adlı hânın lalası olduğu, Hz. Osman devrinde yaşadığı, babası gibi Müslüman olduğu, Ay Kutlug tarafından Hz. Osman'ın hizmetine gönderildiği kayıtlıdır. (Bk. Bayatî, 886; Nşr: Ali Emîrî, 1331)

*Câm-ı Cem-âyîn*de zikredilen en önemli konulardan biri; Oğuz Türkleri'nin atası ve en meşhur hükümdarı olan "Oğuz Hân"ın bizzat İbrâhîm -aleyhisselâm- zamanında yaşadığı, Allah'ın bir olduğuna iman etmiş bir "muvahhid" olduğu ve putperest olan babası Kara Han'ın onun askerleri tarafından öldürüldüğünü açıklayan satırlardır. Eserde, putperest Kara Hânla aynı adı taşıyan ve Asr-ı saadeti idrak etmiş bir Müslüman olan Kara Hânın, beyliği sırasında Korkut Dede'yi Medine'ye gönderdiği, Dede Korkut'un Hz. Peygamberle görüşüp sahabeden Selmân-ı Fârisî ile birlikte Türkistan şehirlerine döndüğü ve Oğuz Türklerine İslamiyet'in şeriatını öğrettiğine dair bilgiler de yer almaktadır. *Câm-ı Cem-âyîn'de* Müslüman olan Kara Hân ve Korkut Dede hakkındaki malumat, Ali Emîrî'nin haşiyesiyle birlikte verilmiştir:

"Kara Hân: Vech-i tesmiye Oğuz babası Kara Hân katl olunduktan soñra, nâmı dahı gelür iken bunıñ vilâdeti zamânında Oğuz'uñ vâkı'ada işâretiyle konulmuşdur. Bey oldukda ziyâde mü'min kopup **Korkut Dede'yi** Medîne-i Münevvere'ye gönderüp nûr-ı dîdâr-ı Hazret-i Risâlet -'aleyhisselâm- ile müşerref oldukdan soñra Selmân-ı Fârisî -radiyallâhu 'anh- Oğuz tâ'ifesine "ta'lîm-i şer'at-ı İslâm" için bilece geldiği "Oğuznâme"de mündericdür. Bu takdîrce buña **hânlar hân** denilmek câ'izdür. [7] Yirmi yıldan artuk beylik idüp yetmiş yaşında vefât itmişdür." (Ali Emîrî, 1331: 30-31)

⁶ "Ay Kutlug: Vech-i tesmiye yeñi ay kutlu olsun dedikleri zamânda mütevellid olduğudur. Bey oldukta lalası **Korkut Ata'nın oğlu Öргеç Dede'yi** Medîne-i Münevvere'ye Hazret-i Osmân radiyallâhu te'âlâ 'anh hizmetine gönderdi. Bağdad'a erişip Hazret-i Osmân'ın şehîd olduğun işitip ve Ka'be'ye varıp tavâf etti. (Emiri, 1331: 31-32)

⁷ Devlet-i 'Osmâniyyenüñ mü'essisi ve büyük pâdişâhı olan sultân 'Osmân Gâzî hazretleri "'Osmân Ertuğrul oğlusun Oğuz Kara Hân neslinin / Hakkıñ bir kemter kulusun İstanbul'u al gülzâr yap" nazm-ı 'âlîsinde bir büyük eser-i zekâ göstermişdir. Hem büyük ceddî Oğuz Hân bin Kara Hân'a hem bu zâta işâret etmişdir. Çünkü ikisinin de "muvahhid" oldukları anlaşılıyor. (Ali Emîrî, 1331: 31)

Ezcümle Oğuz Han, putperest olan babası Kara Han'ı öldürtmüş, öldürttüğü babasının isminin yıllar sonra dünyaya gelen torunlarından biri olan Kara Han'a konulmasını (rüyada) telkin etmiştir. Mümin ve mütedeyyin bir hayat sürdüğü anlaşılan Kara Han'ın, Korkut Dede'yi Medine'ye gönderdiğine dair bilginin Oğuz-nâmede kayıtlı olduğu ifade edilmektedir. Bayatî, buna binaen Kara Han'a "Hanlar Hanı demek caizdir" der. Kendisine atfedilen hamasi bir şiirde Osman Gazi, hem mümin olan Kara Han'ı hem de onun büyük dedesi Oğuz'un babası Kara Hân'ı anmakta ve kendisinin Oğuz Kara Han neslinden olduğunu belirtmektedir.

Korkut Ata, *Kitâb-ı Dede Korkud*'da Türklerin saltanatının Âhir zamanda, Kayı boyuna mensup Osmanlı nesliyle kıyamete kadar devam edeceğini müjdeler.

4. Korkut Ata'nın Müjdesi

"*Kitâb-ı Dedem Korkûd 'alâ lisâmâ Tâ'ife-i Oğuzân*"ın mukaddimesinde adı geçen, Oğuzların bilge kişisi Korkut Ata ⁸, Hz. Peygamber zamanına yakın bir devirde yaşamış ve onunla görüşme şerefine nail olmuş veli bir zattır. Kitapta, Korkut Ata'nın ilhama mazhar, gaipten haber verebilecek derecede bilge bir kişi olduğu ve Hz. Peygamber (a.s) devrine yakın bir zamanda yaşadığı vurgulanmaktadır. Eserin girişinde, besmeleden sonra Korkut Ata hakkında verilen bilgi Sadettin Özçelik'in aktarımıyla şöyledir:

"(2) Resül 'aleyhi's-selâm zemânına yakın Bayat boyundan **ƘorƘut Ata** (3) dërler bir er ƙopdı. Oğuzuñ, ol gişi temâm bilicisiydi. Ne dërise (4) olurıdı, ğâyibden dürlü haber söyleridi. Hâƙ Te'âla, anuñ ğöñline (5) ilhâm ederidi. **ƘorƘut Ata** eyitdi: Âhir zemânda hânlık ğerü (6) Ƙayıya dege, kimesne ellerinden almaya, âhir zemân olup ƙiyâmet (7) ƙopınca. Bu dedüği 'Osmân neslidür. İşde sürilüp ğede yörir. (8) Ve dağı neçe buña beñzer söz söyledi. **ƘorƘut Ata**, Oğuz ƙavmınuñ (9) müşkilini hâll ederidi. Her ne iş olsa **ƘorƘut Ataya** (10) tanışmayınca işlemezleridi. Her ne ki buyursa ƙabûl ederleridi, (11) sözün tıtuup temâm ederleridi. **Dede ƘorƘut** şoylamış:..." (Dede Korkut, Dresden 3a/2-11; Özçelik, 2016: 11) "Resul aleyhi's-selam zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata derler bir er yaşadı. O kişi, Oğuz'un tamam bilicisiydi, ne derse olurdu, gaipten türlü haber verirdi. Hak taala, onun gönlüne (5) ilham ederdi. **Korkut Ata** dedi: - Ahir zamanda yönetim yine Kayı'ya geçecek, kimse ellerinden almayacak, ahir zaman olup kıyamet kopuncaya kadar. Bu dediği Osman neslidir, işte sürüp gidiyor. Ve daha nice buna benzer söz söyledi. **Korkut Ata**, Oğuz kavminin müşkülünü (sorunlarını) hallederdi. Her ne iş olsa Korkut Ata'ya (10) da-

⁸ Yazıcıoğlu Ali'nin Tarih-i Âl-i Selçuk adlı eserinin baş tarafında bulunan ve bazı araştırmacılar tarafından "Oğuz-nâme" diye adlandırılan iki yapraklık metinde (Topkapı Müzesi Kütüphanesi, Revan Kitapları, Nr.1390) Dede Korkut'un vasıfları dile getirilmektedir. (Bk. Kaçalın 2017: 783 vd.) "*Dede Korkut biliglüyidi bilisün vîrsün*" cümlesinden onun akıllı, zeki, bilge bir kişi olduğu anlaşılmaktadır.

nişmayınca işlemezlerdi. Her ne buyursa kabul ederlerdi, sözünü tutup tamam ederlerdi. Dede Korkut söylemiş:..." (Özçelik, 2016: 619)

Korkut Ata, Allah Teâla'nın gönlüne ilham etmesiyle, gaipten haberler verebilen veli bir kişi olarak takdim edilir. O, "- Ahir zamanda yönetim yine Kayı'ya geçecek, kimse ellerinden almayacak, ahir zaman olup kıyamet kopuncaya kadar. Bu dediği Osman neslidir, işte sürüp gidiyor." Diyerek Kayı boyuna mensup Osmanlı neslinin saltanatının kıyame- te kadar sürüp gideceğini müjdelemiştir.

SONUÇ

Osmanlı devletinin kurucusu Osman Gazi'nin; "*Osmân, Ertuğrul oğlusun; Oğuz, Kara Han neslisin / Hakkırñ bir kemter kulusun; İstanbul'ı aç gülzâr yap*" mısralarından ilham alınarak yapılan bu çalışmada, *Câm-ı Cem-âyîn* adlı Osmanlı silsile-namesinde adları geçen Oğuz Han, Kara Han, Dede Korkut gibi önemli tarihi şahsiyetler üzerinde durulmuştur. Bu önemli eseri haşiyelerle birlikte neşreden Ali Emîrî, Osman Gazi'nin nesep silsilesini Oğuz Han soyundan Kara Han'a bağlar ve kaynak olarak da nesep tarihi uzmanı Hasan Bayatî'nin bir *Oğuz-nâme* nüshasını işaret eder. Bu eserde, Oğuz Hân'ın torunlarından olan ve silsilenin 46.sirasında yer alan Kara Han'ın Asr-ı Saadet'te Türklerin hükümdarı olduğu, bu Müslüman Türk hakanının Dede Korkut'u İslamiyet'i öğrenmek için Medine'ye gönderdiği bilgisi kayıtlıdır. Bu bilgi, İslamiyet'le müşerref olduktan sonra dinin emir ve yasaklarını öğretmek için görevlendirilen sahabeden Selman-ı Farisî'yle birlikte Türkistan şehirlerine tekrar geri dönen Dede Korkut'un, sahabeden bir zat olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Yine aynı eserde, Dede Korkut'un Öргеç Dede adlı bir oğlunun olduğu, bu zatın Hz. Osman devrinde yaşadığı, dönemin hükümdarı Ay Kutlug tarafından Hz. Osman'a hizmet etmek için Medine'ye gönderildiği yazılıdır. Hz. Osman'ın vefatı üzerine Kâbe'ye gidip hac farızasını yerine getiren Öргеç Dede'nin Rakka'ya uğradığı, Muaviye ile Hz. Ali arasında gerçekleşen Sıffin savaşına şahit olduğu ve Hz. Ali'den aldığı ahitnameyle memleketine geri döndüğü rivayet edilmektedir.

Kaynaklarda Dede Korkut'un çok uzun yaşadığı, en az dört hükümdar devrini idrak ettiği bildirilmektedir. Kesin olmamakla birlikte bu hükümdarların, sunulan silsiledeki Yalvaç, Basu, Kara Hân ve Torak olduğunu söyleyebiliriz. Bu yönüyle genelde Osmanlı tarihi, özelde silsile-nameler ve Dede Korkut üzerine araştırma yapanların bu eseri (*Câm-ı Cem-âyîn*) özellikle dikkate almaları gerektiğini söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

- Ali Emîrî (1319/1902). *Cevâhirü'l-Mülûk Mukaddime*. İstanbul: Asır Matbaası.
- Ali Emîrî (1330/1912). *Külliyât-ı Eş'âr-ı Emîrî'den Cevâhirü'l-Mülûk*. İstanbul: Matbaa-i Kader.
- Bayatî, Hasan b. Mahmûd (886/1482). *Câm-ı Cem-âyîn* (Neşreden: Ali Emîrî, 1331/1913), Dersaadet: Kader Matbaası.
- Bayatî, Hasan b. Mahmûd (886/1482). *Câm-ı Cem-âyîn* (Sadeleştiren: Kırzioğlu, Fahrettin (1949) İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Dia (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi) (1993). *Câm-ı Cem-Âyîn*, 7.C., İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Dia (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi) (1994). *Dede Korkut*. 9. C., İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ercilasun, A.B. (2016/2). Oğuznâme Hakkında, Türk Kültürü, 1-12, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Gökyay, O. Ş. (1994). *Dede Korkut, DİA*, C. 9, s.77 vd., İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kaçalin, S. M. (2017). *Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kadioğlu, İ. vd. (Haz.) (2013). *Ali Emîrî Efendi, Cevâhirü'l-Mülûk*, Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Yayını.
- Kadioğlu, İ., (Haz.) (2014). *Ali Emîrî Efendi, Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, Ankara: Sonçağ Yayınları.
- Kırzioğlu, F. (Sadeleştiren) (1949). *Câm-ı Cem-âyîn* (Osmanlı Tarihleri I, Hazırlayan: Atsız, s. 371-403), İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Özcan, A. (1993). *Câm-ı Cem-Âyîn*, DİA, C. 07, s. 43, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özçelik, S. (2016). *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Metin, Dizin* 2.C. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

- "Dede Korkut Kimdir" (Erişim: 05.06.2017) (<http://www.sabah.com.tr/dede-korkut-kimdir>.)
- "Hasan bin Mahmud el-Bayatî" (Erişim: 05.2017)<https://www.turkcebilgi.com/>
- "Sözlükler" (Erişim: 14.05.2017) <http://tdk.org.tr/sözlükler> ; <http://www.lexiqamus.com/>